

GRID

Intern faglig debat på Kunstakademiets Arkitektskole, Afd 6

Einig zu sein ist göttlich und gut; woher ist die Sucht denn
Unter den Menschen, daß nur Eines und Einer nur sei?
HÖLDERLIN

Nº 38 Oktober 2000 - Særnummer i samarbejde med Pro 2

Rummets filosofiske konstruktion

At mennesket skulle være det eneste væsen der opfatter verden rumligt, vil måske være en lidt hasarderet påstand, men at mennesket ikke kan tænkes uden Rummet, synes på den anden side uomtvisteligt (det hører til menneskets væremåde at have *Umsicht*, som Heidegger siger). Rummet hører for så vidt - tillige med en lille håndfuld andre, yderst generelle begreber, såsom Tid og Sprog - til hvad der i filosofien kaldes det *aprioriske*, dvs det som ikke kan tænkes bort fra den menneskelige erfaring og hele væremåde som sådan. Spørgsmålet kan således ikke være om der gives rum eller ej, men derimod *hvorledes* der gives rum.

Dette spørgsmål om *hvorledes*, er til gengæld åbenbart et spørgsmål der ikke kan besvares alment. De aprioriske størrelser er i sig selv generelle, men *måden* hvorpå de er det, er specifik. Det er dette specifikke, vi her sigter til med ordet *konstruktion*.

Betragt for eksempel Sproget. Allerede Grækerne definerede mennesket som 'det sprog bærende dyr', og havde dermed fat i det aprioriske ved Sproget. Men selv om ethvert menneske 'har' sprog, er der intet menneske der har Sproget. Det sprog som mennesket 'har' eller bærer (eller måske snarere: som 'har' eller bærer mennesket), er altid ét sprog - én specifik artikulation af Sprogets generelle mulighed. Selv et menneske der tænkes at tale 'alle' sprog, ville stadig ikke tale Sproget, men kun et stort antal enkeltprog - hver for sig sproglige konstruktioner, den ene ikke nødvendigvis bedre end den anden, ingen af dem udtømmende Sprogets 'væsen', men hver og én af dem visende konkrete aktualiseringer heraf. Intet menneske har skabt sproget; vi kan højst, med en vis misbrug af ordet, sige at de forskellige specifikke sprog er 'skabt' af de forskellige specifikke kulturer; men ingen kultur (end ikke *Kulturen*) har skabt Sproget.

Eller tag Tiden. Også tiden er et vilkår som ikke kan tænkes bort fra menneskelivet. Men intet menneske lever i Tiden som sådan. Også her har forskellige kulturer 'valgt' forskellige konstruktioner af tiden: vor egen tidsregning opererer fx med et år 0, og et kalenderår inddelt (på en ikke synderligt konsistent måde) i år, måneder og uger, efter solen, månen og det hellige tal 7 (oprindeligt antallet af planeter), og ingen af disse 'valg' er mere nødvendige end andre. Tilsvarende er døgnets inddeling i 2 x 12 'lige lange' timer på den ene side en rest af babylonsk astronomi, på den anden side en udmåling af tiden efter en mekanisk takt, ukendt i andre kulturer (den romerske dag bestod således af lige mange timer uanset årstiden, dvs at timerne var længere om sommeren, kortere om vinteren - et tiltalende

alternativ til modernitetens disciplinære tid, med dens vækkeur og vinterdepressioner).

Men hvor Sprogets oprindelige konstruktion fortaber sig i forhistorien, og Tidens konstruktion synes stadfæstet med næsten skæbnessvanger urokkelighed af de første højkulturers atronomisk kyndige præsteskrifter, synes Rummets konstruktion i langt højere grad at være en fortløbende historisk proces der ikke har nået sit slutpunkt. Det kan diskuteres om tidsbegrebet overhovedet har ændret sig væsentligt siden Augustin (omkring år 400); rumbegrebet har derimod været et regulært 'satsningsområde' for den moderne tænkning de sidste 300 år, især i matematikken og kunsten - og herunder, naturligvis, især arkitekturen. Rummets konstruktion synes endnu at stå åben, ja måske mere end nogensinde.

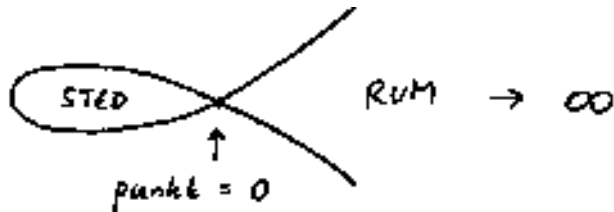
Måske er det derfor, filosofferne har syntes mindre interesserede i Rummet, end fx i Tiden eller Sproget. Selv hos hvad vi sædvanligvis betragter som store tænkere, er Rummet ofte behandlet sporadisk. Til gengæld råder vi i *arkitekturens* samlede historiske erfaring over et helt spektrum af specifikke rumkonstruktioner der gør det muligt, om man vil, at 'tænke' Rummet mere radikalt end filosofien selv har følt sig foranlediget til, - eller mere præcist: at rekonstruere hvad filosofien - i hvert fald frem til Leibniz og Kant - har underforstået eller taget for givet. I det følgende antydes - som optakt til forelæsningsrækken 'Rummets teoretiske konstruktion' i studieåret 2000/2001 - en første ramme for en sådan arkitektonisk tænkende rekonstruktion af Rummets metafysiske historie i den vestlige kultur.

Hos Grækerne er rummet underordnet *stedet*. Hvor vi betragter et sted som 'noget rum', opfatter Grækerne snarere rummet som noget der er indrammet eller indrømmet af stedet. Rummet er for så vidt født diskret og specifikt, og noget mere generelt begreb om rum 'som sådan' end det negative begreb om et *mellemrum* - den tomme 'rest' mellem to steder - møder vi ikke hos grækerne.



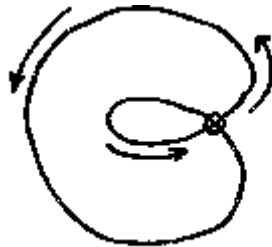
Arkitekturhistorisk finder denne rumopfattelse sit klareste (eller i hvert fald mest 'klassiske') udtryk i det græske tempel, med dets 'celle' omsluttet af søjlerækken der bærer og definerer stedet. Der er en teologisk konsekvens i at denne rumopfattelse er knyttet til en polyteistisk kultur: for Grækerne har i virkeligheden ethvert sted sin gud - også i bageovnen er der guder, som Heraklit fra Efesos siger.

Det første moderne gennembrud - det newtonske - består i at 'vende' dette forhold mellem rum og sted, således at det ikke længere er stedet der omslutter rummet, men omvendt det uendelige rum der rummer det endelige sted:



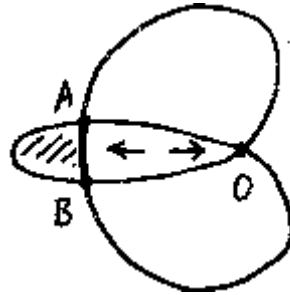
Én af flere konsekvenser af denne vending er at punktet med ét slag indsættes i sin ejendommelige status som uudstrakt 'element' i rummet (en forestilling der er decideret fremmed for græsk tænkning). Paradoxet at bestemme rummet som 'bestående' af en uendelighed af uudstrakte punkter, er ikke nogen let nød at knække, og kræver udviklingen af en helt ny matematik (infinitesimalregningen). En anden konsekvens er at guderne fordrives fra rummet: et sted er ikke længere noget særligt, beboet af en gud, og den ene gud der bliver tilbage, må enten tænkes helt ud af rummet, eller søge tilflugt i den rene inderligheds punkt (sjælen som 'uudstrakt substans', dvs som punkt, hos Descartes).

Dette er imidlertid ikke det sidste ord. I *dialektikken* mellem det endelige ('græske') og det uendelige (moderne) rum opstår i hvert fald én ny syntese, nemlig den der (ved en matematisk fuldt forsvarlig, men tanke- og forestillingsmæssigt ret så vanskelig, manøvre) 'lukker' det endeløse rum om sig selv til en *verdens* figur, som det sker hos filosoffer som Leibniz og Hegel. Det uudstrakte punkt bliver hos Leibniz til *monaden*, der rummer hele verden som mulighed i sig: verden er så at sige den kurve der beskrives af monadens dynamiske, kvalitative bevægelse:



I dette rum bliver der da for øvrigt - hvilket filosofihistorisk ellers kan være meget svært at forstå - atter plads til en gud: hvor den første modernisme gav Gud valget mellem at flygte ud i det uendelige, eller ind i det paradoxale punkt, giver tænkere som Spinoza og Leibniz omvendt Gud det privilegium at være den som *er begge steder*.

Men heller ikke denne figur afslutter historien (hvad Hegel end måtte mene). I en yderligere bevægelse (svarende til hvad vi sædvanligvis forstår ved 'modernismen' i arkitekturen) kompliceres og decentrerer denne figur ved indførelsen af en *skæring* der fordobler den første skærings punkt 0 med en skærende *linie* AB:



Filosofisk er vi hermed nået frem til fx den sene Heideggers betragtninger om stedet som givet ved en skæring mellem rumlige dimensioner; arkitekturteoretisk er figurer af denne kompleksitetsgrad tematiseret ganske dybtgående af vor egen Erik Werner Petersen (se GRID 30).

Hvor blev Gud forresten af i denne sidste ud- eller indvikling? Det er blot ét af de mange spørgsmål, der vil blive lejlighed til at drøfte i løbet af forelæsningsrækken 'Rummets filosofiske konstruktion', arrangeret af Pro 2, men åben for alle. Vel mødt!

RUMMETS FILOSOFISKE KONSTRUKTION

Forelæsningsrække ved Kasper Nefer Olsen, Pro 2

1 semester (efterår 2000):

1. fase: Rummets konstruktion i matematikken

19.10 Grundbegreber i rummets geometri

26.10 Grundbegreber i topologien

09.11 Kontinuitet og form (katastrofeteori)

16.11 Uendelighed

2. fase: Rummets konstruktion i græsk og kristen tænkning

23.11 Kosmos og Polis

30.11 Platon

07.12 Aristoteles

14.12 Dantes *Divina Commedia*

3. fase: Rummets konstruktion i den første modernitet (den objektive syntese)

11.01 Galilei og Newton

18.01 Rationalisme og empirisme (Descartes, Berkeley)

25.01 Leibniz

Forelæsningsrækken genoptages i marts 2001

Alle forelæsninger **torsdag 13-16**, i **Beklædningsmagasinet** (Aud 9)

ALLE ER VELKOMNE!